

će nas tlapnja minuti, kad i niemu narav nazremo slobodnom — i kad nam ta sloboda bude zakonom.

O tom ću razpravljati u drugom spisu.

Naša tvrdnja, da naimе čovječanstvo nije do danas više ništa uradilo, nego li je ono htjelo, mogla bi naići na zle tumače. Da im predusretremo, odgovorit ćemo sami na neka pitanja u pogledu te tvrdnje.

Često se veli, da je netko više htio, nego li je učinio. Nije li to psihična varka? Jest. Onaj manjak učinka odbija se dakako u takovu slučaju na neku nemogućnost. Ta nemogućnost može biti dvojaka: predvidjena ili nepredvidjena. Predvidjena nemogućnost ne može se, po našoj definiciji volje, htjeti već samo žuditi; volja bo je vazda svjestna težnja, težnja takva, koja znade ili bar čvrsto drži da znade predmet i njegovu mogućnost; požuda pako redovita je težnja nesviestna. Zato bi poznata latinska imala glasiti: ignoti semper cupido, sed nulla voluntas. Nepredvidjena mogućnost može se doduše htjeti, ali samo dotle, dok joj ne spadne krinka, te se ona pokaže umišljenom mogućnosti — dalje se može samo žuditi. . .

Ali ako ne stoji to, da bi netko više mogao htjeti nego li učini, ne može li obratno tkogod više učiniti nego li hoće? Odgovor mora glasiti jestno; nu suvišak toga učinka nipošto se nema pripisati volji, već nekim drugim faktorom — faktorom nesviestnim, koji ne bijahu u namjeri volje. Ovi se faktori imadu izpitati; jer etična imputacija ne bude inače točna.

Medj tim, što tu rekosmo i tvrdnjom gore navedenom očito je protuslovje. Tu velimo, da čovjek može više uraditi nego li hoće; a gore spomenusmo, da čovječanstvo nije ništa više uradilo, nego li je ono htjelo.